

Motion till riksdagen 2016/17:3468

av **Roger Haddad m.fl. (L)**

Grov organiserad brottslighet och illegal vapenhantering

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om operativt mandat för Europol och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om förstärkt samarbete enligt Prümrådsbeslutet och Atlasrådsbeslutet och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Europol's analytiska kapacitet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en europeisk åklagarmyndighet och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om listan över EU-brott och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samarbetsavtal med länder i EU:s närområde och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kriminalisering av förberedelse till grovt vapenbrott och vapenbrott av normalgraden och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att otillåten hantering av handgranater ska klassas som vapenbrott och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om Tullverkets befogenheter att ingripa mot brandfarliga eller explosiva varor och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om krigsmateriellagen och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en ny, tidsbegränsad vapenamnesti och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om synnerligen grovt smuglingsbrott och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ytterligare utvidgning av det kriminaliserade området vad avser förstadier till brott som är särskilt knutna till organiserad brottslighet och tillkännager detta för regeringen.

14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om lagstiftningen om bilmålvakter och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om avhopparverksamhet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den grova organiserade brottsligheten är ett allvarligt hot mot rättssamhället och enskilda människors trygghet. Brottsligheten är mångskiftande, projektbaserad och ofta gränsöverskridande, vilket gör det europeiska och internationella arbetet centralt.

Enligt Polismyndigheten finns det i landet över 50 utsatta områden, varav fjorton är särskilt utsatta, där parallella strukturer och kriminella miljöer är ett påtagligt problem och där äldre rekryterar yngre till att begå brott eller på olika sätt organiserar dem till att stötta och bidra i den kriminella miljön. Ett effektivt arbete mot den organiserade brottsligheten kräver ett starkare europeiskt samarbete, bättre brottsförebyggande arbete, tydligare och tidigare insatser för att fånga upp unga människor på väg att utveckla en kriminell livsstil men också en översyn av straffrätten.

Liberalerna lägger här fram ett antal förslag för att motverka den grova organiserade brottsligheten. Vi har även nyligen lagt fram en motion om arbetet för att skydda barn mot människohandel, sexuella övergrepp m.m. Vidare presenterar vi också en särskild motion om grov organiserad brottslighet med förslag som är gemensamma för de fyra allianspartierna.

Starkare Europasamarbete

Enligt Europol finns det 3 600 olika nätverk av organiserad brottslighet som är aktiva i EU. Deras verksamhet är ofta diversifierad, med många olika kriminella verksamheter samlade i koncernliknande strukturer. Deras organisationer blir allt mer flexibla, allt mer gränsöverskridande och deras verksamhet allt mer diversifierad. Inkomster från en typ av brott används för att investera i andra. De utnyttjar EU:s öppna gränser, den utvecklade transportinfrastrukturen och internets och mobiltelefonins möjligheter. De spelar skickligt ut olika rättssystem mot varandra.

Ungefär en tredjedel av de organiserade kriminella nätverken i EU ägnar sig åt produktion eller distribution av narkotika. Konkurrensen på narkotikamarknaderna är hög, smuglingsvägarna förändras och ligorna är innovativa och flexibla. Även människohandel och illegal vapenhantering är stora och lönsamma branscher. Den organiserade brottsligheten verkar dock inom många olika verksamhetsfält, där också miljöbrott, illegala spel, piratkopior, barnpornografi eller handel med utrotningshotade arter kan nämnas som exempel.

Gemensamma europeiska lösningar är nödvändiga för att komma åt kärnan på problemet. När illegala varor införskaffas i ett land, säljs i ett annat och pengarna göms i ett tredje blir det allt svårare att få fast brottslingarna och verkligen veta var de ska ställas inför rätta.

Med en effektiv gränsöverskridande bevisning samt en samlad polisiär kompetens ökar möjligheten att identifiera transnationella kriminella trender och mönster. Detta är ofta helt avgörande för att se den helhet som nationella myndigheter kan missa.

Ge Europol operativt mandat

Vissa reformer som vi liberaler länge har förespråkats har nu förverkligats. Genom Lissabonfördraget har rättsliga och inrikes frågor blivit del av EU:s ordinarie lagstiftningsförfarande, där Europaparlamentet har stort inflytande. Europol har förvandlats från ett reaktivt mellanstatligt organ till en proaktiv undersökande EU-myndighet.

Men Europol har till skillnad mot FBI i USA inte rätt att driva egna förundersökningar eller bedriva operativt arbete runt om i medlemsländerna. Uppgiften är i stället att bistå de nationella polismyndigheterna med information och specialistkompetens samt underlätta samarbete mellan de nationella myndigheterna.

Byrån har själv påpekat att det krävs ett operativt mandat för att på allvar kunna bekämpa den organiserade brottsligheten på ett effektivt sätt. Att ge Europol egna operativa befogenheter kräver dock en fördragsändring.

Ett Europol med operativt mandat handlar för det första om att stärka samarbetet mellan de nationella poliserna, för det andra om att se till att Europol kan anställa svenska poliser för att tillsammans med kollegor runt om i Europa, inklusive den svenska polisen, bekämpa den grova och organiserade brottsligheten.

Ett tänkbart förslag vore att Europol skulle kunna ges möjligheten att runt om i medlemsstaterna anställa nationellt behöriga poliser för tjänst i Europolkontor runt om i medlemsländerna. Det skulle innebära att man exempelvis kunde skapa ett Europolkontor i Sverige där de som bedriver den operativa polisverksamheten skulle vara behöriga svenska poliser med samma krav som i den svenska polisen, och följa samma regelverk. Skillnaden vore att dessa poliser skulle vara underställda Europols ledning i Haag i stället för Polismyndigheten i Stockholm.

På detta vis skulle man säkra att det är svenska poliser med goda kunskaper i exempelvis svenska språket och det svenska rättssystemet som skulle få rätt att ägna sig åt operativt polisarbete i Sverige. Samtidigt skulle dessa personer enbart arbeta mot den grova, gränsöverskridande och organiserade brottsligheten i en organisation som vore genuint europeisk. Självklart skulle de också behöva arbeta i nära samverkan med den svenska polisen.

En annan möjlighet, som inte utesluter den förra, skulle vara att bygga vidare på de strukturer som utvecklats med stöd av Prüm- och Atlasrådsbeslutet. Enligt Prüm- och Atlasrådsbeslutet får medlemsstaternas myndigheter genomföra gemensamma insatser där tjänstemän från en stat deltar i insatser på en annan stats territorium samt begära bistånd av varandra vid större evenemang, katastrofer och allvarliga olyckor. För att genomföra ett samarbete enligt Prüm- och Atlasrådsbeslutet krävs att detta kan motiveras för att förebygga, förhindra eller upptäcka brott eller upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

Enligt Atlasrådsbeslutet får en medlemsstat begära bistånd av en särskild insatsgrupp i en annan medlemsstat för att hantera en krissituation. Biståndet kan bl.a. bestå av genomförande av operationer. Samarbete enligt Atlasrådsbeslutet är avgränsat till åtgärder för att förhindra eller på annat sätt ingripa mot handlingar som kan utgöra terroristbrott. I sammanhanget kan nämnas att en aktuell departementspromemoria har tagits fram med de lagförslag som krävs för att regeringen och Polismyndigheten ska få ta initiativ till gemensamma insatser enligt Prüm- och Atlasrådsbeslutet (Ds 2016:13).

Prüm- och Atlasrådsbeslutet lägger alltså grunden för medlemsstaternas möjlighet att begära bistånd av varandra i vissa avgränsade situationer. Steget därifrån till att skapa en operativ styrka hos Europol som också kan användas vid gemensamma insatser är inte alltför långt.

Stärk Europols analytiska kapacitet

En av de viktigaste åtgärderna – som kan genomföras oberoende av ovanstående – är att stärka den analytiska kapaciteten hos Europol. Hos Europol finns också spetskompetens kring kreditkorts förfalskning, förfalskning av eurosedlar och produktion av syntetiska droger. Men analysfunktionen bör utökas väsentligt. Här ska några av EU:s främsta experter på till exempel människohandel samt barnpornografi finnas.

Inrätta en europeisk åklagarmyndighet

Eurojust, det straffrättsliga samarbetet mellan åklagare i EU-länderna, har i likhet med Europol inte någon möjlighet att bedriva någon egen brottsutredande verksamhet, utan arbetar för att främja och förbättra samordningen mellan medlemsstaterna, när det handlar om grov gränsöverskridande brottslighet, genom att till exempel samordna åtal i flera medlemsstater samtidigt.

Lissabonfördraget gör det möjligt att utveckla Eurojust till en europeisk åklagarmyndighet med rätt att bedriva förundersökningar och beordra spaning och tillslag i flera länder samtidigt. En sådan åklagarmyndighet skulle vara en viktig förstärkning av det europeiska samarbetet mot grov och gränsöverskridande brottslighet. Ett första steg skulle vara den nu aktuella frågan om att inrätta en EU-åklagarmyndighet med exklusiv behörighet att utreda brott mot EU:s finansiella intressen, till exempel fusk med EU-bidrag.

Utöka antalet EU-brott

För att ett brott ska kunna utredas av Europol eller för att EU ska kunna lagstifta om gemensamma regler för strafflängd måste brottet vara definierat i EU:s fördrag. I dag är terrorism, människohandel, narkotikahandel, vapenhandel, penningtvätt, korruption, förfalskning av pengar och it-brott med på listan över sådan brottslighet. Men den grova gränsöverskridande brottsligheten är mer diversifierad än så. Momsbedrägerier är ett stort och i högsta grad gränsöverskridande problem, då ligorna utnyttjar att länder har olika regler och inte alltid utbyter information. Ett annat allvarligt problem är miljöbrott.

Liberalerna vill därför att listan över EU-brott utvidgas, så att även miljöbrott, skattebrott och andra områden där grov organiserad brottslighet opererar kan utredas av Europol.

Fler samarbetsavtal med EU:s grannländer

Ett ökat samarbete med EU:s grannländer är av stor betydelse för insatserna mot grov organiserad brottslighet. Liberalerna ser positivt på att Sverige nyligen har ingått två avtal om samarbete om bekämpning av grov brottslighet med Moldavien och Serbien. Samarbetet gäller tullen och polisen i Sverige samt i Moldavien och Serbien.

Avtalen innebär i korthet att behöriga brottsbekämpande myndigheter får begära och överlämna uppgifter som behövs för att upptäcka och utreda grova brott. I avtalen finns ett antal grunder för att inte lämna ut de begärda uppgifterna, till exempel om det skulle kunna skada nationella intressen, påverka en pågående utredning eller annars stå i strid mot rättsprinciper.

Fler liknande samarbetsavtal, särskilt med övriga länder på västra Balkan där arbetet är inställt på ett framtida EU-medlemskap, skulle ytterligare förbättra möjligheterna att

bekämpa grov och gränsöverskridande brottslighet. En förutsättning för sådana samarbeten är att rättssäkerheten upprätthålls och att de utformas på ett sätt som fullt ut är förenligt med respekten för de individuella fri- och rättigheterna.

Insatser mot illegal vapenhantering

Ett växande problem är att den organiserade brottslighetens tillgång till tung beväpning har ökat, samtidigt som våldsanvändningen har blivit grövre. I Polismyndighetens rapport om organiserad brottslighet 2015 konstateras att det skett en ökad våldsanvändning bland kriminella individer. Våldet från kriminella aktörer ökar både i omfattning och grovhet. Det är alltså fler personer som är mer benägna att använda våld samtidigt som våldet blir grövre. Den ökande våldsanvändningen påverkar särskilt situationen för de boende i vissa utsatta områden och stadsdelar.

Polismyndigheten pekar ut den ökande våldsanvändningen som ett av de största problemen kopplade till organiserad brottslighet, och även tillgången till skjutvapen bedöms ha ökat bland kriminella. Konverterade skjutvapen och automatvapen har blivit vanligare, liksom handgranater och sprängmedel som i dag inte klassas som vapen.

Som nämnts ovan är vapensmuggling och olaglig vapenhandel en av den organiserade brottslighetens viktigaste inkomstkällor. Så kallad multikriminalitet är vanlig, det vill säga att samma nätverk t.ex. smugglar både narkotika och vapen.

Under alliansregeringen har Liberalerna medverkat till att lagstiftningen mot vapenbrott har skärpts och att rättsväsendet har fått fler redskap för att motverka vapenbrott. Men mer måste göras. De alarmerande händelserna i vissa av våra mest utsatta bostadsområden visar att det är en central trygghetsfråga att ytterligare öka insatserna mot vapenbrott.

Det är samtidigt viktigt att detta görs utan att försvåra för de hundratusentals ansvarsfulla vapenägare som har licens för vapenanvändning i samband med jakt eller skyttesport. Det är vapenbrotten som ska bekämpas – inte vapen som innehas lagligt och förvaras väl.

Kriminalisera förberedelse till vapenbrott

I dag är förberedelse till vapenbrott inte kriminaliserat, vilket allvarligt försvårar möjligheten att ingripa mot vapenbrott redan på planeringsstadiet. Sedan 2014 föreligger ett färdigt utredningsförslag om att försök, förberedelse eller stämpling till grovt vapenbrott ska kriminaliseras. Detta är otillräckligt. Liberalerna anser att förberedelse till såväl grovt vapenbrott som vapenbrott av normalgraden ska vara kriminaliserat.

Klassa handgranater som vapen

Handgranater saknar fredlig användning, men trots detta klassas handgranater inte som vapen utan sorterar under lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor. Som Polismyndigheten framhållit har handgranater blivit en allt vanligare form av beväpning för den organiserade brottsligheten.

Liberalerna föreslår att handgranater klassas som vapen och att otillåten hantering av handgranater således klassas som vapenbrott. Detta hindrar inte att straffsatserna i lagen om brandfarliga och explosiva varor också ses över och bringas i nivå med straffsatserna i vapenlagen, vilket nyligen har föreslagits i en promemoria som

upprättats inom Justitiedepartementet ("Skärpta straff för allvarliga brott mot lagen om brandfarliga och explosiva varor"), men till skillnad från handgranater har andra brandfarliga och explosiva varor civila användningsområden inom t.ex. industrin. Handgranater, däremot, ska av lagen bedömas som de vapen de är.

Bredda Tullverkets befogenheter

Den så kallade inregränslagen (1996:701) reglerar Tullverkets särskilda befogenheter vid införsel eller utförsel av vissa varor över Sveriges gräns mot ett annat EU-land. Lagen ger Tullverket möjlighet att ingripa vid in- eller utförsel av vapen, men däremot inte handgranater eller andra föremål som klassas som brandfarliga eller explosiva varor. Inregränslagen bör breddas så att Tullverket får samma befogenhet att ingripa mot brandfarliga eller explosiva varor som mot vapen. Professor Petter Asp, som utrett frågan, har i september 2016 lagt fram förslag med denna innebörd.

Se över krigsmateriellagen

I detta sammanhang bör också lagen (1992:1300) om krigsmateriel ses över. Krigsmateriellagen gör vissa hänvisningar till vapenlagen vad gäller införsel av vapen, men däremot inte vad gäller utförsel. En analys bör göras av huruvida det föreligger behov av att förtydliga krigsmateriellagen för att motverka den grova form av brottslighet som olovlig utförsel av vapen är.

Vapenamnesti

För att få bort illegala vapen från gatorna bör det genomföras en ny, tidsbegränsad vapenamnesti i Sverige. Under en vapenamnesti kan den som innehar ett skjutvapen eller ammunition utan att ha rätt till det undgå straff om han eller hon frivilligt lämnar in egendomen till polisen. Den som lämnar in vapnen eller ammunitionen får vara anonym.

Det har tidigare genomförts tre tidsbegränsade vapenamnestier 1993, 2007 respektive 2013, samtliga med gott resultat och samtliga på initiativ av Alliansens partier. Regeringen har uttalat att den avser att genomföra en fjärde vapenamnesti längre fram i tiden. Liberalerna anser att en sådan bör genomföras snarast.

Inför synnerligen grovt smugglingsbrott

I dag straffas smuggling av normalgraden med böter eller fängelse i högst två år, medan grovt smugglingsbrott straffas med fängelse i mellan sex månader och sex år. För smuggling av narkotika gäller en särskild straffskala med högre straff, vilket gör att hemliga tvångsmedel som avlyssning är möjliga att använda. Detta är däremot inte möjligt vid annan smuggling, inte ens om den sker i stor skala och innebär betydande samhällsfara, till exempel omfattande vapensmuggling.

Vi vill därför införa en ny bestämmelse om synnerligen grovt smugglingsbrott. Vid bedömning av om ett smugglingsbrott är att betrakta som synnerligen grovt ska det på samma sätt som vid narkotikabrott vägas in om gärningen har ingått som ett led i en verksamhet som utövats i organiserad form i syfte att i stor omfattning bedriva handel med produkter som innebär särskild fara (t.ex. vapen), eller om gärningen på något annat sätt varit av synnerligen farlig art. Genom att minimistraflet läggs högre kommer

rättsväsendet att ha bättre möjlighet att besluta om hemliga tvångsmedel, vilket förbättrar förutsättningarna att upptäcka och beivra organiserad och storskalig smuggling.

Kriminalisera förstadierna till ytterligare brott

Ju tidigare i brottsplaneringen som rättssamhället kan ingripa och lagföra, desto bättre möjligheter att störa, förhindra och pressa tillbaka den organiserade brottsligheten. Lagstiftningen har nyligen skärpts så att stämpling har kriminaliserats avseende ett antal brott som typiskt sett ingår i den organiserade brottslighetens arbetssätt, däribland grovt olaga tvång, grovt olaga hot, grov stöld, grovt bedrägeri, grov förskingring, grovt skattebrott, grov trolöshet mot huvudman, grov oredlighet mot borgenärer, grov utpressning, grovt våld eller hot mot tjänsteman, grov förgripelse mot tjänsteman, grovt vapenbrott, synnerligen grovt vapenbrott och grovt fall av övergrepp i rättssak.

När det gäller övergrepp i rättssak har även stämpling till brott av normalgraden kriminaliserats. Detta är fullt befogat, eftersom övergrepp i rättssak är ett brott som så tydligt är kopplat till organiserad brottslighet. Vi menar att det nu är dags att gå vidare och kriminalisera stämpling även till normalgraden av andra brott som har särskild anknytning till organiserad brottslighet. Som ovan nämns gäller detta vapenbrott, men även olaga hot och utpressning är aktuella.

Vi anser att en förnyad analys bör göras för att ytterligare utvidga det kriminaliserade området vad avser förstadier till brott som är särskilt knutna till organiserad brottslighet.

Skärp lagstiftningen om bilmålvakter

Olagliga fordon är ett av många allvarliga problem med koppling till organiserad brottslighet. Fordonen används som flyktbilar, murbräckor eller gömmor för narkotika och stöldgods. Genom att bilarna registreras på så kallade målvakter blir det svårare att komma åt dem som egentligen begagnar sig av fordonet.

Den 1 juli trädde lagändringar i kraft för att motverka problemet med bilmålvakter. Kronofogden fick rätt att ta i utmätning ett fordon om parkeringsavgift, fordonsskatt och trängselskatt över ett visst belopp inte betalats. Vidare får staten och kommunerna möjlighet att i vissa fall flytta och omhänderta ett fordon om fordonet är parkerat i strid mot gällande föreskrifter och den registrerade ägaren har obetalda felparkeringsavgifter som överstiger ett visst belopp och som har lämnats för indrivning.

Tyvärr visar det sig dock att lagändringarna har haft mycket begränsad effekt. Orsakerna till detta är flera, bland annat att kommunerna inte får flytta bilar som är korrekt parkerade. Flertalet bilar är dessutom i så dåligt skick att de inte är utmättningsbara.

Transportstyrelsens statistik ger vid handen att antalet bilmålvakter inte har minskat. I början av år 2016 fanns det 139 privatpersoner i Sverige som stod som registrerade ägare till över 100 bilar eller lastbilar, trots att de inte yrkesmässigt bedrev fordonshandel. Enligt Kronofogdemyndigheten var det sammanlagda skuldbeloppet för de fordonsrelaterade skulderna nästan 1,9 miljarder kronor i början av 2016.

I Göteborg har antalet bilmålvakter de senaste två åren fördubblats, från nio till omkring 20 stycken. Nästan 3 000 fordon ägs av en och samma person i staden (Göteborgs-Posten 25/4 2016).

Det är uppenbart att lagstiftningen kring bilmålvakter behöver skärpas ytterligare, inom de ramar som uppställs av egendomsskyddet i Europakonventionen och regeringsformen. Flera olika möjligheter bör prövas, till exempel att öka kommunernas befogenheter att flytta målvakternas fordon även i den händelse de är korrekt parkerade. Samarbetet mellan de drabbade kommunerna och Kronofogden kan fördjupas ytterligare, vilket kan kräva lagändringar. Som en ytterligare åtgärd kan också övervägas att en person med omfattande fordonsrelaterade skulder inte ska kunna godkännas som registrerad ägare till nya fordon innan de gamla skulderna åtgärdats.

Bryt rekryteringen och stöd avhoppbarverksamhet

Arbetet mot grov organiserad brottslighet måste gå hand i hand med arbetet för att förebygga nyrekrytering och hindra att ungdomar fastnar i en kriminell livsstil. Ingen föds till grovt kriminell, utan rekryteringen sker ofta vid unga år. Ingen är heller dömd på förhand att förbli grovt kriminell livet ut.

I en separat motion lägger Liberalerna fram ett antal förslag för att förbättra insatserna gentemot unga lagöverträdare. Därutöver har Liberalerna även ett antal förslag för att stärka arbetet med barnrättsfrågor och förbättra barns och ungdomars sociala uppväxtvillkor, vilka redovisas i annat sammanhang.

Det behöver också finnas stöd för den som vill lämna det kriminella livet. Kriminalvårdens generella insatser är av stor betydelse, men till detta bör också läggas den särskilda så kallade avhoppbarverksamhet som riktar sig till den som vill lämna en kriminell livsstil. Den som under lång tid varit aktiv i grov organiserad brottslighet löper ofta en betydande risk som avhoppare. Samtidigt som den kriminelle ska ta ansvar för sina gärningar och avtjäna straff för dem behöver det därför finnas en individuell hotbildsanalys och bedömning av vilka insatser som kan bidra till att personen bryter med en kriminell livsstil och håller sig borta från fortsatt brottslighet.

Roger Haddad (L)

Christer Nylander (L)

Emma Carlsson Löfdahl (L)

Maria Weimer (L)

Tina Acketoft (L)

Mats Persson (L)